

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Lakiesityksessä on kannatettavia tavoitteita ennaltaehkäisyn ja varhaisen tuen vahvistamisesta ja palvelujen saavutettavuudesta. MIELI ry pitää hyvänä pyrkimystä vahvistaa ehkäisevää otetta sosiaalipalveluissa ja selkeyttää palvelurakenteita.

Hallituksen esitys sisältää kuitenkin riskejä, kun se toteutetaan leikaten samanaikaisesti palveluista merkittävästi. Säästölakina toteutettuna ei valitettavasti päästä tavoitteisiin. Lakiesityksellä haetaan sosiaalihuollosta 100 miljoonan euroa säästöä. Tällä on merkittäviä vaikutuksia sosiaalihuollon palveluiden ja avun saamiseen.

E erityisen huolestuttavaa on, että kyseessä on heikoimmassa asemassa olevien ihmisten keskeiset tukimuodot ja käyttöön otetaan uusia palveluita, joita ei vielä ole olemassa esim. kuntouttavassa työtoiminnan ja lapsiperheiden palveluiden muutoksiin.

On ongelmallista, että palveluita lähdetään uudistamaan laajasti ilman, että nykyisten palveluiden tilanteesta ja vaikuttavuudesta ole riittävästi tietopohjaa. Tällaisissa nopeissa muutoksissa on riskinä,

että osa ihmisistä joutuu väliinputoajiksi palveluiden väliin tai syntyy kohtalokkaita katkoksia. Esitys on tehty lyhyellä valmisteluajalla ja riittämättömällä vaikutusten arvioinnilla.

Sosiaalihuollossa on jo nyt runsaasti tyydyttämätöntä palvelutarvetta. Asiakasmäärät ovat monissa palveluissa ja monilla hyvinvointialueilla liian suuria. MIELI ry:n kriisikeskusverkostoon yhteyttä ottavien ihmisten avun tarpeet ovat kasvaneet korkean työttömyyden, elinkustannusten nousun ja sosiaaliturvaleikkausten vuoksi.

MIELI ry:n kriisikeskusverkostosta tuleva viesti vaikeassa elämäntilanteessa olevilta on, etteivät ihmiset saa oikeanlaista apua oikeaan aikaan ja riittävän pitkään. Ihmiset jäävät liian kevyen tai vääränlaisen avun varaan. Uudistus kasvattaisi tätä riskiä.

Orpon hallituksen 190 miljoonan euron leikkaukset sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuksiin ovat heikentämässä merkittävästi ihmisten mahdollisuuksia saada apua. Sote-järjestöjen ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen vaiheen tuen resurssien vähentäminen puoleen, tulee heikentämään järjestöjen mahdollisuuksia vahvistaa väestön terveyttä ja hyvinvointia sekä ehkäistä sote-palveluiden tarvetta ja kalliimpien palveluiden kustannuksia.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksellä on useita erilaisia tavoitteita, jotka vaarantuvat, kun lakiesityksen tavoitteena on löytää 100 miljoonan euron säästöt. Hyvinvointialueiden tiukka rahoitustilanne ohjaa turvaamaan vain selkeästi lakiin kirjoitetut palvelut. Käytännössä nykyisten lakivelvoitteiden poistaminen tulee hyvin todennäköisesti lopettamaan kyseiset palvelut tai palvelumuodot.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Erityistä tukea tarvitsevien määritelmästä poistettaisiin vammasta tai sairaudesta, päihteiden ongelmakäytöstä tai muusta riippuvuuskäyttäytymisestä sekä usean yhtäaikaisen tuen tarpeesta johtuvat syyt. Tästä herää huoli, miten erityisen haavoittuvassa olevien palvelut turvataan. On myös riskinä, että useammasta syytä johtuvat haasteet voivat jäädä huomioimatta. Aiempaa harvempi tulee pääsemään erityisen tuen piiriin ja tulkinnanvaraisuus tulee lisääntymään.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Mielenterveys on suurin kansanterveysongelma, joten myös mielenterveysongelmien ennaltaehkäisy on erityisen tärkeää inhimillisestä ja taloudellisesta näkökulmasta. Esityksessä kumotaan mielenterveyden edistämisen kirjaus, joka korvataan hyvinvoinnilla. Esityksen myötä laista poistuvat mielenterveyden ja hyvinvoinnin suojaavat tekijät. Tämä on huolestuttava suunta.

Myös sote-järjestämislaissa veloitetaan hyvinvointialueita ja kuntia asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Lupa- ja valvontaviraston järjestämislain selvityksen mukaan haasteita on yhteistyössä ja erityisesti mielenterveyden edistämisessä. Mielenterveyshaasteet ovat Suomen suurin ja yhteiskunnallisesti kallein kansanterveyshaaste. On välttämätöntä onnistua mielenterveyden edistämisessä ja varhaisen vaiheen palveluissa. Mielenterveyteen tulee siis kiinnittää erityistä huomiota.

HYTE-työn resurssit ovat varsin pienet ja toteutus on puutteellista. HYTE-rahoitus, tavoitteellisuus, seuranta, kannustimet ja ohjaus tulee olla kehittämisen kohteina. STEA-avustuksista suurin avustusryhmä kohdistuu mielenterveyteen. Orpon hallituksen 50 prosentin avustusleikkaukset tulevat korostamaan hyvinvointialueiden ja kuntien mielenterveysongelmien ennaltaehkäisevän työn ja resurssien tarvetta järjestöjen työn vähentyessä merkittävästi.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

MIELI ry näkee esityksen heikentävän lapsiperhepalveluita. Esityksessä kumotaan kasvatus- ja perheneuvonnan palvelupykälä. Kyse ei ole vain palveluiden uudelleen järjestelystä, vaan merkittävästä heikennyksestä perheiden avunsaantiin. Esityksessä poistettaisiin kasvatus- ja perheneuvonnasta moniammatillisuuden vaatimus säästösyistä. Jatkossa palveluita ei toteutettaisi sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen yhteistyönä. Moniammatillisuus on keskeistä kokonaisvaltaiselle avun saamiselle. Perheiden huolia ratkotaan vaikuttavimmin moniammatillisesti yhdessä paikassa.

Kasvatus- ja perheneuvonnalla on keskeinen rooli lasten, nuorten ja perheiden mielenterveysavun tarjoamisessa. Varhaisen vaiheen tuki ja ennaltaehkäisy ovat tärkeitä sekä inhimillisesti että taloudellisesti. Väestön heikentynyt mielenterveys maksaa Suomelle OECD:n mukaan 11 miljardia euroa vuodessa. Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että Suomen on mahdollista onnistua vain panostamalla ennaltaehkäisyyn. MIELI ry näkee leikkaukset lapsiperhepalveluihin ristiriitaisena hallitusohjelman kanssa.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Tavoite nopeuttaa palveluihin pääsyä ja madaltaa kynnystä on kannatettava. Aikarajat sosiaalihuollon yhteydenotossa ovat tarpeellisia. Ne tulee toteuttaa huolehtien ihmisten kokonaisvaltaisesta tuen tarpeesta eikä esimerkiksi niin, että yhteyden saa määräajan puitteissa mutta varsinainen tuki viivästyy.

Ihmisen kohtaaminen kokonaisuutena on sosiaalityön ydintä ja kohtaamattomuus sosiaali- ja terveyspalveluissa on valitettavan yleistä erityisesti heillä, joilla on paljon tuen tarvetta. MIELI ry tietää oman kohtaavan kriisiauttamisen kautta, että kuulluksi tuleminen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen on jo itsessään voimauttavaa ihmisille, jotka ovat vaikeassa elämäntilanteessa.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Asiakasmitoituksen säätäminen lailla on kannatettavaa, mutta esitetty 47 asiakasmäärä erityistä tukea tarvitsevien lasten osalta on huolestuttavan suuri. Laissa annetaan myös mahdollisuus heikentää mitoitusta poikkeustilanteessa. Lastensuojelun mitoitus on 30 lasta yhtä sosiaalityöntekijää kohden, jolloin siirtäminen sosiaalihuoltoon selvästi suurempaan asiakasmäärään uhkaa heikentää erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluita. Lasten ja perheiden tuen tarve ei muutu palvelurakenteessa siirtelemällä. Riittävän nopea ja varhainen sekä vaikuttava tuki on avain palveluiden onnistumiselle.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksessä kevennetään asiakastietojen kirjaamisvelvoitetta. Kirjaamisvelvoite on olennainen asiakkaan ja työntekijän oikeusturvan näkökulmasta sekä sosiaalihuollon valvonnan ja vaikuttavuuden kehittämiseksi. Kirjaamiseen liittyviä järjestelmiä ja esim. tekoälyn hyödyntämistä on tärkeä kehittää, jotta asiakastyöskentelyyn jää riittävästi aikaa. Esityksen mukaiselle kirjaamisvelvoitteen keventämiselle on kuitenkin selvät riskit.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Esityksessä korotetaan pitkäaikaisesti kotona annettavan palvelun asiakasmaksua. Maksukorotukset tulisivat kotipalvelun asiakkaille. Kotipalvelussa ei ole yleensä maksukattoa. Ikäihmisten kotihoidon sekä pitkäaikaisen perhehoidon ja palveluasumisen asiakasmaksut ovat jo nykyisellään Suomessa korkeita ja esityksen myötä ne nousevat entisestään.

Esityksen mukaan korotuksia tehdään säästöjen aikaansaamiseksi. Samalla on riskinä, että ikäihmiset ja muut kotipalveluita tarvitsevat joutuvat raskaampien ja kalliimpien palveluiden piiriin. Tämä voi luoda lisäkustannuksia eikä tuo tavoitetta, että ihmiset pystyvät asumaan kotona turvallisesti mahdollisimman pitkään. On myös riskinä, että ihmisillä ei ole enää varaa asumiseen, lääkkeisiin ja ruokaan.

MIELI ry ei kannata asiakasmaksujen korottamista ja esittää huolen Orpon hallituksen mittavien sote-palveluiden asiakasmaksujen korotuksista ja niiden yhteisvaikutuksista ihmisten pärjäämiseen ja toimeentuloon. On sekä inhimillisesti että taloudellisesti ongelmallista, jos ihmisillä ei ole varaa hakeutua sote-palveluihin.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lakiesityksellä haetaan 55 miljoonan euron säästöjä vuodelle 2027 ja 100 miljoonan euron säästöjä vuodesta 2028 eteenpäin. Säästöjä syntyy henkilöstötarpeen vähenemisellä ja asiakasmaksujen nostamisella. Pitkäaikaisten vaikutusten arviointi on esityksessä puutteellista.

On selvä riski, että leikkaukset sosiaalihuollon palveluista tulevat lisäämään kalliimpien palveluiden tarvetta ja näkyvät ihmisten kasvavana pahoinvointina. Esimerkiksi yhden syrjäytyneen nuoren kustannukset ovat noin 1,2 miljoonaa euroa. Lasten ja nuorten mielenterveys on heikentynyt ja avuntarve on suurta. STM:n mukaan lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut ovat edelleen vaarantuneet koko Suomessa.

Suomessa hoidetaan mielenterveyttä liian vähän ja liian myöhäisessä vaiheessa muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna. Hoitamatta jättäminen on kaikkein kalleinta.

Mielenterveyskustannusten vähentämiseksi Suomen tulee panostaa varhaiseen hoitoon ja ennaltaehkäisyyn enemmän. Sosiaalihuollosta leikkaamalla ei lisätä hyvinvointia tai tasapainoteta julkista taloutta.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Mittavat sote-järjestöleikkaukset yhdistettynä sosiaalihuollon säästöihin sekä Orpon hallituksen useisiin muihin pienituloisiin ja sairaisiin kohdistamiin heikennyksiin uhkaavat lisätä huonosuutta ja pahoinvointia sekä heikentää Suomen taloutta.

Kujala Johanna
MIELI Suomen Mielenterveys ry